

ІНСТИТУЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ: КОНВЕРГЕНЦІЯ ЕКОНОМІКИ, ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Співак М. В., Кобко Є. В.

ВСТУП

Динаміка глобальних трансформацій свідчить про остаточне формування нової парадигми безпеки, де межі між економічною стабільністю, оборонним потенціалом та індивідуальною психофізіологічною стійкістю людини фактично нівелюються. У світі, що перебуває в стані «стійкої фрагментації» та заострення гео економічного суперництва, національна безпека перестає бути виключно прерогативою військово-промислового комплексу. Вона трансформується у складну систему, в центрі якої знаходиться людина як головний стратегічний актив та об'єкт гібридних загроз. Актуальність обраної тематики зумовлена необхідністю комплексного аналізу трьох взаємопов'язаних вимірів стійкості України в умовах тривалої воєнної агресії та глобальної нестабільності. Перший вимір, охоплює фінансово-економічну детермінацію, де стратегічні інструменти, такі як програма Ukraine Facility та інтеграція в європейський оборонний простір (EDIP), виступають гарантами інституційного виживання. Другий вимір, розкриває антропоцентричну сутність безпеки, де здоров'я нації та ментальне благополуччя досліджуються не як гуманітарні категорії, а як вимірювані економічні показники продуктивності та мобілізаційної готовності. Третій вимір, фокусується на когнітивній стійкості та соціальному капіталі – критичних компонентах захисту національної свідомості в епоху когнітивних воєн, де об'єктом атаки стає безпосередньо механіка людського судження. За мету автори ставлять обґрунтування цілісної моделі національного захисту, яка поєднує накопичений ресурсний базис минулого, ефективність сучасних управлінських процесів та прогностичну динаміку загроз майбутнього часового горизонту (2026–2036 рр.). Серед завдань – довести, що лише через синергію економічної міцності, фізичного збереження населення та когнітивного суверенітету Україна здатна трансформуватися з реципієнта безпеки на стратегічного суб'єкта нового світового порядку.

1. Геоекономічна детермінація глобальної безпеки: стратегічні інструменти фінансової стійкості та оборонної інтеграції України

Сучасний стан фінансової системи зазнає фундаментальних трансформацій, де традиційні економічні цикли інтегруються у процеси мілітаризації та геополітичного протистояння. Глобальна економіка демонструє стан «стійкої фрагментації», при якому помірне зростання світового ВВП на рівні 3,3% супроводжується глибоким розривом між технологічно розвиненими оборонними блоками та країнами, що розвиваються.¹ У центрі цієї парадигми знаходиться Китай, який, попри суттєве сповільнення внутрішнього зростання до 2,4%, продовжує нарощувати оборонний бюджет, що у 2026 році досяг 275 млрд доларів.² Така стратегія Пекіна створює «парадокс міцності», де ресурси цивільного сектору переспрямовуються в оборонно-промисловий комплекс, провокуючи «фінансові бульбашки» у сфері високих технологій та змушуючи країну використовувати експорт зброї як інструмент підтримки ліквідності юаня.³ Паралельно США реалізують модель «арсеналу демократії», де оборонні витрати, що перевищили 1 трлн доларів, виступають поштовхом до промислового зростання, хоча й поглиблюють бюджетний дефіцит до критичних 1,9 трлн доларів. Окремим чинником трансформації фінансової системи США у 2025–2026 роках постає виділення прямих асигнувань на потреби оборони, національної безпеки та правоохоронної діяльності в межах оновленого імміграційного законодавства. Згідно з положеннями Закону про узгодження 2025 року (Reconciliation Act of 2025), прогнозується зростання первинного дефіциту бюджету на 350 млрд доларів за період 2025–2034 рр. відносно базових показників Управління бюджету Конгресу. Структура цих видатків відображає комплексну мілітаризацію безпекових функцій держави, що включає: 1. Сектор оборони та суднобудування: фінансування програм Міністерства оборони США, спрямованих на розширення суднобудівних потужностей, закупівлю боєприпасів, а також модернізацію систем протиповітряної та протиракетної оборони; 2. Модернізація Берегової охорони: інвестиції у закупівлю суден, авіації та вдосконалення інфраструктурних об'єктів

¹ Resilient growth as technology and adaptability offset trade policy headwinds. IMF. World Economic Outlook Update: January 2026. URL: <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2026/01/19/world-economic-outlook-update-january-2026> (дата звернення: 06.04.2026).

² Can China challenge the US empire? China Global South. China's Defence Spending Analysis 2026. URL: <https://chinaglobalsouth.com/2026/03/05/china-defence-spending-7-percent-2026/> (дата звернення: 07.04.2026).

³ Global Risks for 2026: Great Power Competition. Stimson Center. URL: <https://www.stimson.org/2026/top-ten-global-risks-for-2026/> (дата звернення: 08.04.2026).

служби; 3. Прикордонна та імміграційна безпека: асигнування Митній та прикордонній службі на заміну та модернізацію систем бар'єрів уздовж державних кордонів, а також розширення штату агентів Імміграційної та митної служби та збільшення місткості центрів утримання під вартою; 4. Інституційне посилення правової системи: додаткове фінансування Міністерства юстиції для розширення корпусу імміграційних суддів. За аналітичними оцінками Управління бюджету Конгресу США, такий стрімкий ріст фінансування правоохоронного та оборонного секторів призведе до зміни демографічної динаміки, зокрема через інтенсифікацію процесів депортації та збільшення кількості осіб у центрах тимчасового утримання. З погляду економічної безпеки, ці заходи демонструють пріоритетність витрат на фізичну захищеність кордонів та військову міцність над завданнями фіскальної консолідації, що є характерною рисою глобальної безпекової парадигми 2026 року.⁴

У період 2025–2026 років оборонні видатки європейських країн демонструють рекордно високі темпи зростання, що свідчить про перехід від короткострокового реагування на безпекові виклики до системного нарощування оборонного потенціалу. Зокрема, у 2025 році сукупний обсяг асигнувань регіону на оборону сягнув майже 563 млрд доларів, що на 100 млрд доларів більше за показники попереднього року. У реальному вираженні це становить річний приріст на рівні 12,6%, що відповідає динаміці 2024 року та відображає стійкий тренд мілітаризації економік. Загальна частка Європи у глобальних оборонних витратах зросла з 17% у 2022 році до понад 21% у 2025 році, при цьому висока інтенсивність фінансування на 2026 рік, стане дванадцятим поспіль роком реального зростання бюджетів.

Ключовим детермінантом регіонального зростання виступає Німеччина, де оборонне фінансування у 2025 році збільшилося на 18% у реальному вираженні, досягнувши 95,0 млрд євро (107 млрд доларів). Протягом останніх двох років саме Берлін забезпечив чверть загальноєвропейського приросту витрат на оборону. Суттєву динаміку демонструють також країни Північної Європи (Данія, Фінляндія, Норвегія та Швеція), чий сукупний бюджет у 2025 році перевищив показники 2020 року більш ніж удвічі.

На сучасному етапі держави регіону впроваджують комплекс заходів для підтримки високого рівня мілітаризації на тлі фіскальних обмежень. Стратегічним орієнтиром визначено зобов'язання країн-членів НАТО (прийняте на саміті в Гаазі у червні 2025 року) щодо поступового збільшення видатків на оборону та безпеку до 5% ВВП до 2035 року. Для

⁴ The Budget and Economic Outlook: 2026 to 2036. CBO. URL: <https://www.cbo.gov/publication/621105> (дата звернення: 09.04.2026).

досягнення цільового показника у 3,5% ВВП на базові оборонні потреби уряду використовують такі інструменти: скорочення загальних державних витрат; розширення офіційного визначення терміну «оборона»; використання позабюджетних додаткових механізмів; стимулювання приватного фінансування оборонного сектору.

Попри загальний тренд, у деяких країнах ЄС спостерігається певна амбівалентність через високий рівень державного боргу та інфляційний тиск. Наприклад, позиція уряду Іспанії підкреслює наявність альтернативних витрат та економічних ризиків, пов'язаних із різким нарощуванням військових бюджетів. Проте загальний вектор європейської політики залишається незмінним: посилення внутрішніх оборонних спроможностей є довгостроковою стратегією, що стимулюється як зовнішнім геополітичним тиском, так і необхідністю зміцнення стратегічної автономії ЄС у межах архітектури глобальної безпеки.⁵

Затвердження Регламенту про створення Європейської програми оборонної промисловості (EDIP) у жовтні 2025 року позначило стратегічний перехід ЄС до посилення конкурентоспроможності та стійкості власного оборонно-промислового сектору в умовах глобальної геополітичної нестабільності. Програма, розрахована на 2025–2027 роки з бюджетом у 1,5 млрд євро, спрямована на підтримку безперервного нарощування виробничих потужностей та оптимізацію ланцюгів постачання, причому особливе місце в її архітектурі посідає Інструмент підтримки України обсягом 300 млн євро. Для України інтеграція в межах EDIP є не лише фінансовим ресурсом, а й механізмом адаптації до європейських стандартів оборонного менеджменту, що передбачає впровадження жорстких вимог щодо прозорості та безпеки ланцюгів постачання. Згідно з положеннями Регламенту, частка компонентів, залучених з-за меж ЄС та країн Європейської економічної зони, обмежена 35% від загальної вартості продукції, а постачальники, що становлять загрозу інтересам безпеки Союзу, підлягають повному виключенню. Для українського ОПК це означає необхідність глибокої гармонізації внутрішнього законодавства з антикорупційними стандартами ЄС та впровадження систем верифікації кінцевих бенефіціарів, що дозволить країні стати повноправним учасником європейських оборонних проєктів спільного інтересу.

⁵ Global defence spending continues to grow amid geopolitical uncertainty. Military Balance+. 2026. 24th February. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2026/02/global-defence-spending-continues-to-grow-amid-geopolitical-uncertainty/> (дата звернення: 10.04.2026).

Позиція Європейського Парламенту, викладена у квітні 2025 року, додатково підкреслює важливість координації спільного виробництва та закупівель, висуваючи вимогу щодо 70% європейського або асоційованого контенту у фінансованих проєктах. У цьому контексті Україна, маючи статус асоційованої держави, отримує унікальну можливість залучення до нової правової структури європейських озброєнь (SEAP) та механізму військових продажів із єдиним каталогом оборонної продукції. Таким чином, адаптація до EDIP виступає для України інструментом інституційної трансформації: через дотримання стандартів антикорупційної прозорості та промислової готовності країна трансформується з реципієнта допомоги на стратегічного партнера.⁶

Зазначена світова детермінованість економічних процесів оборонними чинниками актуалізує потребу в переосмисленні змісту національної економічної безпеки, що знаходить своє відображення у працях сучасних дослідників. Так, економічна безпека, на думку А. Черепи, В. Воронкова, Р. Денисенка та М. Андрюкайтене – це стан економіки, що забезпечує достатній рівень соціально-політичного і оборонного існування, поступального розвитку, невразливості її економічних інтересів щодо можливих зовнішніх впливів.⁷ І. Шевченко перекоонує, що ефективне забезпечення економічної безпеки держави в умовах глобальної турбулентності потребує впровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на підвищення стійкості економічної системи, зниження вразливості до зовнішніх та внутрішніх загроз і максимальне використання наявних можливостей розвитку. Зокрема, автором обґрунтовано стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки держави, серед яких ключовими є диверсифікація економіки, підтримка інноваційного розвитку, енергетична незалежність, цифрова трансформація та посилення фінансової стійкості.⁸

У своїй публікації М. Білоконь та А. Смаглюк приходять до висновку, що сучасна безпекова дійсність включає значно більше аспектів, ніж просто військова сфера. Гібридні загрози (як неklasичні види загроз) стали важливою складовою міжнародної безпеки. Особливо

⁶ European defence industry programme (EDIP). AT A GLANCE. Plenary – November II 2025. European Parliamentary. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/779219/EPRS_ATA\(2025\)779219_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/779219/EPRS_ATA(2025)779219_EN.pdf) (дата звернення: 11.04.2026).

⁷ Череп А. Соціально-економічна безпека у контексті міжнародного економічного клімату задля забезпечення конкурентоспроможності економіки. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. Вип. 3. С. 177. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-3-172-179>

⁸ Шевченко І. О. Економічна безпека держави в умовах глобальної турбулентності: виклики та стратегічні пріоритети. *Часопис економічних реформ*. 2025. № 2. С. 74. DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2025.2.08>

в умовах глобалізованого світу, де технологічний розвиток сприяє швидкому поширенню впливу через різні канали. Розуміння економічної безпеки тепер включає в себе не лише витрати на оборону, а й інші аспекти, які можуть впливати на державу або регіон. Це може бути економічна стійкість, здатність адаптуватися до нових викликів, інвестиційна привабливість, розвиток технологій, наукові дослідження тощо.⁹

Така багатоаспектність економічної безпеки зумовлює її роль як фундаменту оборонної спроможності, де фінансова стійкість та інноваційний розвиток конвертуються у реальний військовий потенціал держави. Представлені дослідження, С. Тарути, І. Чернишова, І. Марко, та В. Бусель, та висновки до них, демонструють, що розвиток економіки України і в подальшому буде залежати від інвестиційної підтримки з боку міжнародних партнерів. За умови активної фінансової та матеріальнотехнічної допомоги з боку міжнародних партнерів (МВФ, ЄС, США, інші країни) Україна може отримати значні інвестиції у відновлення інфраструктури, промисловість, енергетику та інші ключові сектори економіки. Це може забезпечити базу для стійкого зростання ВВП. Проте Україна паралельно має впроваджувати успішні реформи, такі як: покращення правової системи, боротьба з корупцією, реформи в енергетичному секторі, дерегуляція тощо. Прогноз України щодо ВВП, особливо на довгострокову перспективу, зокрема до 2032 року, є складним, оскільки він залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, а саме: політичної стабільності, економічних реформ, інвестиційної активності, темпів відновлення після війни, глобальних економічних змін і розвитку зовнішньої торгівлі. Проте визначальним, на думку фахівців, для розвитку економіки України буде факт припинення або продовження російсько-української війни. У будь-якому випадку, розвиток економіки України, на думку експертів, буде обумовлено такими основними чинниками, як: залежність розвитку економіки України від обсягів допомоги, наданої міжнародними партнерами, і, швидше за все, вона буде поступово зменшуватися вже в середньостроковій перспективі; високий дефіцит бюджету, який, особливо в умовах ведення війни, залишатиметься доволі високим, оскільки виникає додаткова потреба держави у коштах переважно на оборону та соціальне забезпечення, за умови припинення війни дефіцит може зменшуватися вже в середньостроковій перспективі; повернення мігрантів до України, що є важливим чинником зростання економіки, який після завершення війни може бути ключовим для реалізації

⁹ Білоконь М. В. Економічна безпека України в умовах гібридних загроз. *Український економічний часопис*. 2024. Вип. 5. С. 123. DOI 10.32782/2786-8273/2024-5-21

відкладеного споживчого попиту, проте масштаби повернення лишаються невизначеними; трансформація енергетичних секторів та забезпечення енергетичної безпеки України, відновлення сільськогосподарського виробництва та виробничих потужностей, а також розвиток ІТ-сектора.¹⁰

З огляду на зазначені пріоритети, ключовим механізмом реалізації стратегії економічної стійкості та системного реформування постає програма Ukraine Facility, що передбачає виділення 50 мільярдів євро від ЄС на період 2024–2027 років.¹¹ Напрямки підтримки у програмі фонду Ukrainian Facility виглядають наступним чином:

Таблиця 1

**Напрямки підтримки Ukrainian Facility.
Джерело: Інститут аналітики та адвокації¹²**

Український Фонд		
Компонент 1	Компонент 2	Компонент 3
Підтримка Плану відновлення України	Інвестиційна програма України	Програма підтримки
- Підтримка ЄС у межах Плану відновлення України (Ukraine Plan) через надання грантів та позик; - Підтримка реформ, що наближають вступ до ЄС, відновлення реконструкції, модернізації, для нагальних фінансових потреб.	- Створення механізму зниження ризиків для інвесторів через міжнародні фінансові інституції (IFI) з метою збільшення інвестицій та залучення нових інвесторів; - Підтримка українського приватного сектору.	- Технічна підтримка Уряду України (наближення до EU <i>acquis</i> та структурні реформи); - Розбудова спроможності органів влади на національному, регіональному та локальному рівнях; - Підтримка громадянського суспільства.
до 78% (до € 39 млрд)	до 16% (до € 8 млрд)	до 5 % (до € 2,5 млрд)

Цей інструмент не лише забезпечує фінансову стабільність у короткостроковій перспективі, а й висуває до України чіткий перелік вимог щодо модернізації державного управління та правової системи,

¹⁰ Тарута С. Національна економіка й безпека України в умовах війни: результати стратегічного довгострокового прогнозування. *Military science*. 2025. Vol. 3, no. 1. С. 273–286.

¹¹ Набок В. Ukrainian Facility або 50 мільярдів євро від ЄС на відновлення: що має зробити Україна. *Інститут аналітики та адвокації*. 2023. 21 червня. URL: <https://iaa.org.ua/articles/ukrainian-facility-abo-50-milyardiv-yevro-vid-yes-na-vidnovlennya-shho-maye-zrobyty-ukrayina/> (дата звернення: 12.04.2026).

¹² Набок В. Ukrainian Facility або 50 мільярдів євро від ЄС на відновлення: що має зробити Україна. *Інститут аналітики та адвокації*. 2023. 21 червня. URL: <https://iaa.org.ua/articles/ukrainian-facility-abo-50-milyardiv-yevro-vid-yes-na-vidnovlennya-shho-maye-zrobyty-ukrayina/> (дата звернення: 12.04.2026).

що є фундаментальною передумовою для її подальшої євроінтеграції. Реалізація стратегічних пріоритетів економічної безпеки України безпосередньо корелює із сучасними ініціативами ЄС щодо посилення бюджетної спроможності для вирішення критичних викликів. Зокрема, ключові пропозиції ЄС спрямовані на цільове зміцнення пріоритетних напрямів, що мають забезпечити виконання фундаментальних цілей безпеки та розвитку. Основними елементами цієї стратегії є: 1. *механізм для України (Ukraine Facility)*. Спеціальний інструмент, що базується на грантах, позиках і гарантіях із загальним обсягом 50 млрд євро на період 2024–2027 років. Його мета полягає у забезпеченні нагальних потреб держави, відновленні та модернізації в межах євроінтеграційного курсу; 2. *платформа стратегічних технологій для Європи (STEP)*. Ініціатива, спрямована на підтримку довгострокової конкурентоспроможності в критичних сферах. Платформа акумулює ресурси існуючих інструментів, включаючи Європейський оборонний фонд та Фонд інновацій, впроваджуючи нові стимули для відновлення та стійкості; 3. *фінансовий механізм адаптації (EURI Instrument)*. Спеціальний інструмент для покриття підвищених витрат на фінансування програми NextGenerationEU, що виникли внаслідок безпрецедентного зростання відсоткових ставок, забезпечуючи стабільність бюджетного планування у посткризовий період.¹³

Важливим етапом у реалізації фінансових стратегій та залученні інвестицій для модернізації України стане Конференція з питань відновлення України (URC 2026), що пройде під спільним головуванням Польщі та України в Гданську 25–26 червня 2026 року. Даний захід концептуалізовано як високоефективну платформу для консолідації зусиль міжнародних суверенних та приватних інвесторів, спрямовану на прискорення транзакційних процесів та закріплення довгострокової економічної трансформації. Основними функціональними напрямками конференції визначено: 1. *секторальне відновлення*. Пріоритетне спрямування капіталу в галузі, що зазнали найбільшої деструкції внаслідок збройної агресії, зокрема в енергетику, критичну інфраструктуру та логістичні ланцюги; 2. *інтеграція безпекового виміру*. Принциповою особливістю URC 2026 є впровадження запропонованого Польщею нового компоненту безпеки та оборони. Науково-практична доцільність такого підходу ґрунтується на розумінні того, що зміцнення оборонного потенціалу є невід’ємною передумовою для масштабної реконструкції та забезпечення сталого розвитку в довгостроковій перспективі;

¹³ EU budget: Commission proposes to reinforce long-term EU budget to face most urgent challenges. *European Commission. Brussels*. 2023. Jun 20. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3345 (дата звернення: 13.04.2026).

3. *інклюзивність стейкхолдерів*. Архітектура конференції передбачає залучення широкого кола учасників – від глав держав та урядів країн-союзників до представників міжнародних фінансових інституцій, лідерів глобального бізнесу та організацій громадянського суспільства.¹⁴ Узагальнюючи, зазначимо, що Гданська конференція 2026 року покликана трансформувати декларативну міжнародну підтримку в конкретні інвестиційні інструменти, де посилення безпекових можливостей України розглядається як базовий актив її інвестиційної привабливості та гарантія захищеності вкладеного капіталу.

2. Антропоцентричний вимір безпеки: здоров'я та людський потенціал як стратегічний капітал

Трансформація людського капіталу в стратегічний оборонний актив потребує критичного переосмислення стійкості медичної інфраструктури, яка наразі функціонує в умовах безпрецедентного поєднання кадрового дефіциту, психологічного виснаження та фінансових обмежень. Емпіричні дані свідчать про глибоку дихотомію між високим рівнем загальної задоволеності пацієнтів якістю послуг (82%) та критичними структурними розривами, що загрожують довгостроковій стабільності системи. Одним із найгостріших деструктивних чинників є криза ментального здоров'я всередині професійної спільноти. Попри зростання психологічного навантаження на медичний персонал, рівень інституційної довіри до штатних психологів залишається критично низьким – лише 4% фахівців зверталися за професійною підтримкою. Основними бар'єрами виступають соціокультурні стереотипи (страх стигматизації та засудження колег), недовіра до конфіденційності консультативного процесу та низький рівень інформаційного супроводу існуючих сервісів. Паралельно спостерігається низька обізнаність пацієнтів, лише 12% респондентів знають про можливість отримання психологічної допомоги в межах лікарень, що вказує на системний розрив у комунікації психосоціальної підтримки.

Кадрова та інфраструктурна деградація стає ключовим обмежувачем реалізації антропоцентричного підходу. Понад 54,7% керівників закладів охорони здоров'я констатують гостру нестачу фахівців критичних напрямів: анестезіологів, терапевтів, неврологів та психологів. Цей дефіцит безпосередньо впливає на доступність допомоги, 47% пацієнтів змушені шукати альтернативні шляхи лікування через черги та відсутність необхідних спеціалістів.

¹⁴ The Ukraine Recovery Conference (URC 2026). URL: <https://www.unc-international.com/> (дата звернення: 14.04.2026).

Додатковою загрозою для інклюзивного відновлення є незадовільний стан доступності середовища – 61,3% опитаних вказують на відсутність належних умов для осіб з інвалідністю, що суперечить вимогам стратегічного розвитку людського потенціалу в поствоєнний період.

Фінансова стійкість та ресурсна автономія закладів залишаються вразливими. Лише 18% медичних установ ініціювали фандрейзингові кампанії після лютого 2022 року, що свідчить про низьку адаптивність адміністративного менеджменту до умов залучення альтернативного капіталу. Як наслідок, 39% пацієнтів змушені самостійно забезпечувати себе медикаментами, що перекладає фінансовий тягар війни на домогосподарства та знижує загальний рівень економічної безпеки населення.¹⁵

Таким чином, забезпечення здоров'я як стратегічного капіталу вимагає не лише зовнішньої допомоги, а й внутрішньої реформи управління людськими ресурсами, спрямованої на подолання ментальних бар'єрів у медичному середовищі, впровадження стандартів інклюзивності та диверсифікацію джерел фінансування медичної галузі.

Протягом 2022–2025 років антропоцентричний вимір безпеки України зазнав критичної деградації, що виражається у безпосередніх втратах цивільного населення та системному нищенні життєзабезпечуючої інфраструктури. За даними ООН, станом на липень 2025 року зафіксовано понад 47,6 тис. жертв серед цивільних, при цьому інтенсивність втрат суттєво зросла у першій половині 2025 року. Паралельно відбувається цілеспрямована деструкція медичного сектору. ВООЗ верифікувала 2574 атаки на медичні об'єкти та транспорт, що призвело до пошкодження 2176 закладів. Фінансові збитки інфраструктури оцінюються у 1,56 млрд дол. США, проте реальна ціна полягає у фізичному обмеженні доступу до медичних послуг, що провокує зростання превентивної смертності. Демографічна ситуація характеризується глибоким дефіцитом відтворення. У 2024 році співвідношення смертності до народжуваності склало 2,82:1. У прифронтових регіонах цей дисбаланс набуває катастрофічних масштабів, сягаючи показника 8,47:1 у Донецькій та 11:1 у Херсонській областях, що свідчить про стрімке біологічне виснаження населення територій. Війна не лише створює нові травми, а й виступає каталізатором хронічних патологій: *кардіоваскулярні ризики*: госпіталізація через серцево-судинні захворювання зросла на 8,6%

¹⁵ Охорона здоров'я в Україні: що насправді відбувається з медициною в умовах війни? Дані опитування. *ZDOROVY*. 2025. 04 берез. URL: <https://www.zdorovi.help/blog-posts/healthcare-in-ukraine-what-is-really-happening-to-medicine-in-the-context-of-war> (дата звернення: 15.04.2026).

порівняно з 2014 роком, а в зоні активних бойових дій (Харківщина) приріст випадків гострого інфаркту міокарда сягнув 20,4%; *онкологічна загроза*: на фоні 111 тис. нових випадків захворювань у 2024 році доступ до спеціалізованого лікування (хіміо- та радіотерапія) залишається критично низьким – менше 1% закладів здатні надавати повний цикл допомоги; *епідеміологічна нестабільність*: у 2025 році зафіксовано дев'ятикратне зростання захворюваності на кір (переважно серед дітей). Статистичне зниження показників ВІЛ та туберкульозу є оманливим, оскільки охоплення тестуванням у групах ризику впало на 38–85%, що вказує на латентне поширення інфекцій. Окремим стратегічним викликом є стан ментального здоров'я: 83% дорослого населення перебувають у стані перманентного стресу. Попри зростання потреби у психологічній підтримці до 71%, професійну допомогу отримують лише 13% громадян. Інституційна неспроможність (лише 1% закладів надають стаціонарну допомогу в галузі ментального здоров'я) у поєднанні зі стигматизацією створює передумови для довгострокової кризи людського потенціалу, що потребуватиме не лише фінансового відновлення (оціненого у 19,6 млрд дол.), а й фундаментальної зміни підходів до когнітивної та медичної реабілітації нації.¹⁶

Ця статистика, що пов'язує стан здоров'я нації з її оборонною стійкістю та продуктивністю ВВП нині є дуже важливою. У 2026 році людський капітал слід розглядати не просто як демографічний показник, а як «актив готовності» в умовах гібридних загроз, про що нами буде описано у наступному структурному підрозділі. У цьому ж підрозділі хотілося б зупинитися на економічній вартості здоров'я як капіталу, демографії та мобілізаційному ресурсі, ментальному здоров'ї та інших показниках які в умовах сучасної безпекової парадигми трансформуються на стратегічний актив національної оборони. Наведемо світову статистику та результати аналітичних прогнозів.

Так, згідно з звітом McKinsey Health Institute «Здоров'я націй: міцніше здоров'я, міцніша економіка» прогрес у галузі охорони здоров'я протягом останнього століття забезпечив безпрецедентне зростання тривалості людського життя. Прориви у контролі над інфекційними хворобами, охороні материнства та дитинства, а також масове впровадження вакцинації, антибіотикотерапії та покращення санітарних умов сформували фундамент для стійкого зростання глобальної тривалості життя. За прогнозними оцінками, до 2050 року середній

¹⁶ Захаров О. Криза охорони здоров'я в Україні: виклики, руйнування та парадоксальна статистика. *Humanitarian Media Hub*. 2025. 17 верес. URL: <https://hmh.news/17309/kryza-ohorony-zdorovya-v-ukrayini-vyklyky-rujnuvannya-ta-paradoksalna-statystyka/> (дата звернення: 06.04.2026).

показник довголіття сягне 78 років, що на 11 років перевищує показники попереднього п'ятдесятиріччя. Однак у контексті антропоцентричного виміру безпеки важливо констатувати, що кількісне збільшення тривалості життя не тотожне підвищенню його якості. Спостерігається негативна тенденція, за якої період життя «у стані нездоров'я» невпинно зростає – з 8,7 років у 2000 році до 10,2 років у 2025 році, з подальшою проєкцією до 11,4 років до середини століття.¹⁷

Цей демографічний зсув у бік старіння населення в поєднанні з експансією неінфекційних захворювань – таких як серцево-судинні патології, діабет, онкологія та ментальні розлади – формує нову реальність для систем національної стійкості. Збільшення частки населення, що змушене протягом тривалого часу контролювати хронічні стани, створює додаткове навантаження на державні фінанси та обмежує активний мобілізаційний і трудовий потенціал нації. Таким чином, збереження «активного довголіття» стає не лише медичним завданням, а пріоритетом економічної та оборонної стратегії, оскільки саме здоров'я визначає реальну потужність людського капіталу в умовах тривалих зовнішніх викликів.

У сучасному переліку глобальних ризиків людський ресурс трансформується з категорії витрат у категорію найбільш дефіцитного та цінного активу. Згідно з доповіддю про глобальні ризики (Global Risks Report 2026), соціальна поляризація та слабкість систем соціального захисту стабільно входять до переліку десяти найбільших загроз десятиліття. Опитування понад 11 000 керівників бізнесу (Executive Opinion Survey) підтверджує, що стан здоров'я та добробуту населення став ключовим чинником вразливості національних економік, включаючи лідерів G20. Науковий аналіз та мета-аналіз 2025 року, що охопив понад 300 досліджень та 430 000 респондентів, доводить пряму кореляцію між індивідуальною стійкістю та макроекономічними показниками. Здоров'я та психологічне благополуччя більше не розглядаються як абстрактні гуманітарні категорії, вони набули статусу вимірюваних економічних індикаторів: *продуктивність праці*: емпірично доведено, що зростання суб'єктивного рівня щастя та психологічного комфорту працівника лише на один пункт корелює із середнім зростанням індивідуальної продуктивності на 12%. Натомість такі явища, як абсентеїзм (відсутність на роботі через хворобу) та презентеїзм (робота у стані нездоров'я), стають провідними чинниками фінансових втрат; *стабільність ринку праці*: організації з високим

¹⁷ Poor health imposes a heavy human and economic toll / A. Beauvais et al. *McKinsey Health Institute*. URL: <https://www.mckinsey.com/mhi/our-insights/the-health-of-nations-stronger-health-stronger-economies> (дата звернення: 07.04.2026).

індексом добробуту персоналу демонструють на 33% нижчий рівень плінності кадрів. В умовах кадрового дефіциту, спричиненого війною та демографічними змінами, утримання фахівців через інвестиції в їхнє здоров'я стає критичним для виживання бізнесу; *капіталізація та інвестиційна привабливість*: портфельний аналіз компаній із найвищими показниками добробуту працівників за період 2021–2024 років продемонстрував вищу прибутковість порівняно з основними індексами (S&P 500, Nasdaq), що підтверджує прямий вплив стану здоров'я людського капіталу на ринкову оцінку активів.¹⁸

Тож, на основі викладеного можна констатувати, що сучасна концепція особистої стійкості (Personal Resilience) включає чотири взаємопов'язані виміри: соціальний, фінансовий, фізичний та психологічний. Дестабілізація будь-якого з них веде до зниження загального «активу готовності» нації. Зокрема, ментальні розлади стали провідним чинником зростання страхових виплат по інвалідності та професійного вигорання, що безпосередньо послаблює фіскальну стійкість держави.

У 2026 році Світовий банк з метою підкреслити стратегічну важливість інвестицій у людину та забезпечити порівняльний аналіз ключових компонентів людського капіталу в різних країнах світу оновив Індекс людського капіталу (Human Capital Index, HCI). HCI постає міжнародною метрикою, що визначає обсяг людського капіталу, якого дитина, народжена сьогодні, теоретично зможе набути до досягнення 18-річного віку. Розрахунок здійснюється з урахуванням існуючих у країні проживання ризиків, пов'язаних із незадовільним станом охорони здоров'я та низькою якістю освіти. Даний індекс демонструє, як саме покращення поточних результатів у сферах медицини та освіти безпосередньо формує продуктивність наступного покоління трудових ресурсів. Методологія індексу ґрунтується на припущенні, що дитина, яка народилася сьогодні, протягом наступних 18 років стикатиметься з тими ж освітніми можливостями та ризиками для здоров'я, які наразі є характерними для дітей відповідної вікової категорії в даній державі. Таким чином, HCI слугує прогностичним індикатором економічного потенціалу та стійкості національної економіки у довгостроковій перспективі.¹⁹

¹⁸ Martin A. Why personal resilience belongs on the boardroom agenda. *World Economic Forum*. 2026. Jan 21. URL: <https://www.weforum.org/stories/2026/01/resilience-wellbeing-workplace-business/> (дата звернення: 08.04.2026).

¹⁹ The Human Capital Index Plus 2026: Methodology Note / B. Decerf et al. *World Bank*. 2026. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/8c011df6-2134-4da6-8f40-160ce2cf37a4> (дата звернення: 09.04.2026).

3. Когнітивна стійкість та соціальний капітал: інституційний захист нації в умовах гібридних загроз

Когнітивна війна сьогодні є одним із ключових вимірів сучасного безпекового середовища, де битва за свідомість, уявлення і волю населення стає не менш важливою, ніж традиційні бойові дії.²⁰ Когнітивна війна інтегрує кібернетичні, інформаційні, психологічні спроможності й інструменти соціальної інженерії для впливу на ставлення та поведінку, захисту або порушення індивідуальної та групової когніції з метою отримання переваги над противником, знищення єдності, довіри і демократичних цінностей.²¹

Згідно з науковими поглядами В. Савчук, еволюція «когнітивної війни» позначила перехід від стратегічної «когнітивної переваги» до перетворення механіки людського судження на безпосередній об'єкт ураження. Інженерна основа сучасних когнітивних операцій базується на синергії трьох ключових дисциплін: 1. *когнітивна психологія (мислення)*: базується на моделі Д. Канемана, де об'єктом атаки стає швидке, інтуїтивне мислення, що дозволяє нав'язувати рішення в обхід раціонального аналізу; 2. *нейронауки (біохімічні ілюзії)*: описують механізми емоційного кодування та дофамінового підкріплення, що дозволяє інформаційним сигналам викликати стійкі біохімічні реакції, трансформуючи сприйняття реальності на фізіологічному рівні; 3. *поведінкова економіка (алгоритми вибору)*: використовує інструменти «м'якого штовхання» для проектування такої архітектури вибору, за якої об'єкт маніпуляції приймає запрограмоване рішення, зберігаючи ілюзію повної суб'єктивності та відсутності примусу. Акумуляція цих дисциплін дозволяє державним та недержавним акторам здійснювати високоточну деструкцію соціального капіталу, перетворюючи нейропроцеси громадян на простір гібридного протистояння.²²

Вивчення феномену когнітивної війни та механізмів захисту ментального простору нації посідає чільне місце у працях сучасних українських вчених. Проте аналіз існуючих підходів свідчить про їхню переважну концентрацію на політичних, лінгвістичних та психологічних аспектів, тоді як економічна складова когнітивної стійкості та здоров'язберігаюча залишається недостатньо висвітленою. Зокрема,

²⁰ Коваль В. В., Семененко О. М., Кінь О. В. Когнітивні операції та війни в сучасному безпековому середовищі: передумови, динаміка, наслідки. *Military Strategy and Technology*. 2025. № 2(2). С. 40. DOI: 10.63978/3083-6476.2025.2.2.03

²¹ Семенюк Н. Когнітивна війна в сучасній архітектурі гібридної війни. *Military Science*. 2025. 2(3), С. 102. <https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.3.08>

²² Савчук В. А. Когнітивна війна: теоретичні засади та інституційна практика. *Регіональні студії*. 2025. № 42. С. 156–157. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.42.24>

науковий доробок українських дослідників можна структурувати за такими напрямками. Перший, можна визначити як *політико-ідеологічний та смисловий вимір*: О. Свідерська досліджує роль культурних кодів у конструюванні політичної дійсності,²³ а І. Макух-Федоркова здійснює методологічний аналіз інструментів впливу у смислових та когнітивних війнах.²⁴ І. Костанда, звертаючись до китайських військових канонів, розкриває трансформацію когнітивної матриці війни від фіксації правил до стратегічної інсценізації дій.²⁵ Другий, слід розкрити через *психологічні та інформаційні аспекти*: І. Феценко аналізує вплив когнітивних викривлень крізь призму гібридності сучасних конфліктів.²⁶ Г. Тараненко визначає когнітивну безпеку як засадничий вимір російсько-української війни, акцентуючи на захисті свідомості від маніпулятивних впливів.²⁷ Третій, через *лінгвістичний та когнітивно-моделюючий підходи*: А. Висоцький та С. Романчук обґрунтовують зміну парадигми мислення в умовах війни через інструментарій когнітивної лінгвістики.²⁸ Математичне та логічне моделювання конфлікту представлено у працях О. Ротштейна, Т. Нескородоєвої та Д. Кателінікова, які застосовують нечіткі когнітивні карти для прогнозування перебігу російсько-української війни.²⁹

Те саме слід стверджувати аналізуючи доробки досліджень вітчизняних авторів щодо вивчення когнітивної стійкості в Україні. Вони еволюціонували від аналізу особистісних психологічних характеристик до стратегічного виміру національної безпеки. Систематизацію наявних розвідок можна представити за такими

²³ Свідерська О. Роль культурних кодів у конструюванні політичної дійсності в контексті інформаційно-когнітивної війни. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Вип. 43. С. 306–313. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.37>

²⁴ Макух-Федоркова І. Сучасні методологічні підходи до визначення понять смислові/когнітивні війни: аналіз інструментів впливу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2024. Т. 49. С. 120–136. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi.2024.49.120-136>

²⁵ Костанда І. О. Когнітивна матриця війни в китайських військових канонах: трансформація від фіксації правила до інсценізації дій. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 41(1). С. 156–170. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.26>

²⁶ Феценко І. О. Впливи когнітивних викривлень крізь призму гібридності війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 15. С. 852–862. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15\(33\)-852-862](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15(33)-852-862)

²⁷ Тараненко Г. Г. Когнітивна безпека як вимір російсько-української війни. *Politology bulletin*. 2024. Iss. 92. С. 371–382. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-881X.2024.92.371-382>

²⁸ Висоцький А. В. Основні проблеми сучасної української когнітивної лінгвістики: зміна парадигми мислення в умовах російсько-української війни. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 35. С. 16–20. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.2>

²⁹ Ротштейн О. Застосування нечіткої когнітивної карти для моделювання російсько-української війни. *Ukrainian Journal of Information Systems and Data Science*. 2023. Vol. 1, Iss. 1. С. 1–20. DOI : [10.31558/2786-9482.2023.1.1](https://doi.org/10.31558/2786-9482.2023.1.1)

ключовими рівнями: *фундаментальний психологічний та адаптивний рівень*: теоретичний базис стійкості особистості закладений у працях В. Ключкова, який аналізує психологічні чинники резильєнтності крізь призму наукових поглядів на адаптивні можливості індивіда.³⁰ Практичне застосування когнітивної стійкості в умовах кризових станів (зокрема, пандемії COVID-19) висвітлено у дослідженні А. Мулявки, де авторка фокусується на здатності до подолання «цифрової втоми» та адаптації до гібридних форм навчання в умовах високої невизначеності.³¹ На *мілітарно-оборонному та професійному рівні* особливої ваги концепція когнітивної стійкості набуває у контексті збройного протистояння. О. Сороченко розглядає цей феномен як детермінанту загальної стресостійкості військовослужбовців, що є критичним для виконання бойових завдань.³² У свою чергу, Л. Новоскольцева, О. Меженська та А. Бадер акцентують увагу на когнітивній стійкості як невід’ємній складовій оборонного потенціалу, окреслюючи проблему інформаційної вразливості Збройних Сил України перед зовнішніми когнітивними маніпуляціями.³³ *Соціально-інституційний та управлінський рівень* представлений дослідниками О. Семененко, О. Кін, І. Ткач, Ю. Добровольський, В. Ремез та Ю. Мельничук які в одній зі своїх публікацій переконують, що воєнно-економічна стійкість держави є безпосередньо пов’язаною із когнітивною стабільністю – через механізми очікувань, суспільної підтримки, емоційної мобілізації, інвестиційної поведінки та реакцій бізнесу на інформаційні сплески.³⁴ *Інституційний підхід* доповнюють М. Гвоздь та О. Сорочак, обґрунтовуючи, що управління знаннями є фундаментом когнітивної стійкості всього суспільства, забезпечуючи

³⁰ Ключков В. Психологічні чинники стійкості особистості: наукові погляди. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 69(5). С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-69-5-58-66>

³¹ Мулявка А. Когнітивні наслідки пандемії COVID-19 у студентів: онлайн-освіта, гібридне навчання та стійкість до цифрової втоми в умовах невизначеності. *Psychology travelogs*. 2025. Iss. 3. С. 48–60. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2025-3-5>

³² Сороченко О. С. Когнітивна стійкість як ключовий чинник стресостійкості військовослужбовців. *Актуальні проблеми практичної психології* : зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.). Одеса, 2025. С. 185–192.

³³ Новоскольцева Л., Меженська О., Бадер А. Когнітивна стійкість як складова оборонного потенціалу: проблема інформаційної вразливості Збройних Сил України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Вип. 59. С. 353–359. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.40>

³⁴ Військово-економічні наслідки когнітивного впливу на систему військової та національної безпеки України / О. Семененко та ін. *Соціальний розвиток і безпека*. 2025. № 15 (3). С. 308–321. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2025.15.3.27>

його здатність до раціональної переробки інформації на загальнонаціональному рівні.³⁵

Аналіз напрацювань вітчизняних учених створює необхідний теоретичний фундамент для розуміння природи сучасних загроз. Проте динаміка подій останніх років свідчить про те, що когнітивна стійкість перестала бути суто академічною категорією або питанням індивідуальної психології. Нині вона трансформувалася у фундаментальну умову збереження державної суб'єктності в умовах «штормового» глобального прогнозу. Згідно з висновками звіту GRPS 2026, визначальною рисою глобального ландшафту є екстремальна невизначеність. Понад 50% експертів прогнозують «турбулентний» або «штормовий» характер розвитку подій у найближчі два роки, а в десятирічній перспективі цей показник зростає до 57%. Лише 1% респондентів очікує стабілізації ситуації, що свідчить про остаточний перехід до епохи перманентних криз. 2026 рік знаменує собою «еру конкуренції», де механізми міжнародної співпраці деградують, а уряди відступають від багатосторонніх форматів. Геоекономічна конфронтація посіла перше місце серед ризиків, здатних спровокувати глобальну системну кризу (18% респондентів), випередивши прямі міждержавні збройні конфлікти (14%). У світі, ослабленому суперництвом та розривом ланцюгів постачання, така конфронтація веде до зростання «крихкості держав», що безпосередньо загрожує соціальному капіталу.³⁶

Технологічні ризики у 2026 році розвиваються практично неконтрольовано. У дворічній перспективі дезінформація та маніпуляція даними посідають 2-ге місце серед найнебезпечніших загроз, а кібернетична незахищеність – 6-те. Особливе занепокоєння викликають «негативні наслідки розвитку ШШ», які піднімаються з 30-ї позиції (короткостроково) до 5-ї (у десятирічному прогнозі). Квантові технології, попри їхній потенціал, стають новим полем стратегічного суперництва та політичної поляризації.³⁷

Глобальні суспільства перебувають на межі виснаження через посилення соціально-політичної поляризації. Наратив «вулиці проти еліт» відображає глибоке розчарування традиційними структурами управління. Нерівність, останні роки поспіль визнається найбільш «взаємопов'язаним» ризиком, що підриває суспільний договір. В умовах

³⁵ Гвоздь М., Сорочак О. Управління знаннями як основа когнітивної стійкості суспільства. *Економічний простір*. 2025. № 206. С. 226–232. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.206.226-232>

³⁶ Global Risks Report 2026. World Economic Forum. 2026. 14 January. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/> (дата звернення: 11.04.2026).

³⁷ Global Risks Report 2026. World Economic Forum. 2026. 14 January. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/> (дата звернення: 11.04.2026).

високої вартості життя та формування «К-подібних економік» (де багатство концентрується у вузьких груп), цифрова недовіра та деградація соціального прогресу стають критичними бар'єрами для інституційної стійкості.³⁸

У 2026 році спостерігається тимчасове зниження пріоритетності екологічних загроз на користь геополітичних та економічних. Хоча в десятирічній перспективі екстремальні погодні явища залишаються топ-ризиком, у короткостроковому періоді увага світу сфокусована на економічному спаді та інфляції (піднялися на 8 позицій). Це свідчить про те, що ресурси держав у 2026 році будуть спрямовані на виживання та безпеку, що робить питання когнітивної стійкості та соціальної згуртованості ключовим фактором національного самозбереження.³⁹

На основі систематизації прогнозних сценаріїв глобального розвитку за результатами Опитування сприйняття глобальних ризиків (GRPS 2026), що охоплює експертні оцінки понад 1300 фахівців у межах поточного (2026 рік), коротко– та середньострокового (до 2028 року) та довгострокового (до 2036 року) часових горизонтів, стає можливим показати взаємозв'язок загроз та об'єктів ураження.

Таблиця 2

Взаємозв'язок загроз та об'єктів ураження⁴⁰

Вид загрози (за даними GRPS 2026)	Об'єкт ураження (вразливість)	Прогнозний наслідок для системи безпеки (2026–2036 рр.)
Дезінформація та ШІ-маніпуляції	Критичне мислення та когнітивна стійкість	Ерозія демократичних процесів, параліч державного управління
Геоекономічна конфронтація	Соціальний капітал та довіра до інститутів	Руйнація ланцюгів постачання, зростання «крихкості» держави
Кібернетична незахищеність	Критична та інформаційна інфраструктура	Техногенні катастрофи, втрата контролю над цифровим суверенітетом
Соціальна поляризація	Суспільна згуртованість та «соціальний контракт»	Радикалізація настроїв («вулиці проти еліт»), внутрішня дестабілізація
Нерівність та економічний спад	Людський капітал та життєстійкість нації	Біологічне виснаження, масова міграція, втрата трудового потенціалу

³⁸ Global Risks Report 2026. World Economic Forum. 2026. 14 January. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/> (дата звернення: 11.04.2026).

³⁹ Global Risks Report 2026. World Economic Forum. 2026. 14 January. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/> (дата звернення: 11.04.2026).

⁴⁰ Global Risks Report 2026. World Economic Forum. 2026. 14 January. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/> (дата звернення: 11.04.2026).

Враховуючи вище викладене, когнітивну стійкість можна розглядати – як динамічну здатність когнітивної системи людини та суспільства ефективно протидіяти деструктивним інформаційно-психологічним впливам, зберігати цілісність світогляду та раціональність прийняття рішень у складних гібридних умовах, що є базовою передумовою збереження соціального капіталу та національного суверенітету.

ВИСНОВКИ

Дослідження архітектури глобальної безпеки та місця України в ній дозволяє констатувати, що національна стійкість трансформувалася у багатомірну систему, де фінансова стабільність, фізичне здоров'я нації та когнітивна витривалість суспільства утворюють єдиний стратегічний актив.

Минуле України, зафіксоване у ресурсному та інституційному базисі, продемонструвало високу адаптивність державного апарату та суспільства. Фундаментом нинішньої стійкості стали не лише оборонні спроможності, а й накопичений досвід функціонування медичної інфраструктури (яка попри збитки у 1,56 млрд дол. зберігає високий рівень довіри пацієнтів) та швидка адаптація фінансового менеджменту до умов залучення міжнародної допомоги. Саме цей базис дозволив Україні перейти від стадії виживання до системної інтеграції в європейські оборонно-промислові структури, такі як програма EDIP.

Сучасне України визначається ефективністю використання накопиченого капіталу в умовах «стійкої фрагментації» світової економіки. Нині обороноздатність країни прямо корелює з її економічними показниками через антропоцентричний вимір – стан здоров'я населення та мобілізаційний ресурс є «активом готовності». Емпірично доведено, що кожен пункт психологічного добробуту працівника конвертується у 12% зростання продуктивності праці, що в умовах дефіциту бюджету та кадрового голоду (54,7% дефіциту медиків) стає критичним чинником ВВП. Сучасна модель безпеки вимагає, щоб витрати на оборону та соціальний захист не конкурували, а синергічно доповнювали один одного, формуючи інклюзивне середовище для відновлення.

Майбутнє України дістає своє відображення в динаміці глобальних загроз, зафіксованих у звітах GRPS 2026. Прогнози до 2036 року вказують на зміщення епіцентру війни у когнітивний простір, де об'єктом ураження стає механіка лодського судження. У цьому контексті соціальний капітал та когнітивна стійкість, які досліджуються українськими вченими, мають бути доповнені економічним інструментарієм захисту. Майбутня здатність України до розширення ефективності залежатиме від успішності програм на кшталт Ukraine

Facility та результатів конференцій URC 2026, які мають трансформувати зовнішню допомогу в автономну технологічну та інституційну міцність.

Отже, сучасна інтегрована модель безпеки України базується на розумінні того, що фінансова стійкість держави неможлива без когнітивного суверенітету її громадян, а оборонна міцність – без збереження та якісного відтворення людського капіталу. Тільки через поєднання інтенсивних економічних реформ та інвестицій у «здоров'я як капітал» Україна зможе не лише вистояти в умовах гібридних загроз, а й забезпечити стале зростання в горизонті наступного десятиліття.

АНОТАЦІЯ

Досліджено трансформацію глобальної архітектури безпеки крізь призму гео економічної детермінації та антропоцентричного капіталу. Наголошується на стратегічній важливості інтеграції України до європейських оборонних програм (EDIP) та фінансових інструментів (Ukraine Facility) як базису інституційної стійкості. У ході аналізу встановлено пряму залежність між станом здоров'я нації та її оборонним потенціалом. Доведено, що психологічне благополуччя населення безпосередньо корелює з макроекономічними показниками та продуктивністю ВВП.

Окрему увагу приділено феномену когнітивної війни. Обґрунтовано, що захист ментального простору та соціального капіталу є фундаментальною умовою збереження суверенітету в умовах гібридних загроз. На основі аналізу звіту GRPS 2026 зроблено висновок, що майбутня спроможність України до відновлення залежить від синергії трьох факторів: фінансової стійкості, фізичного збереження людського ресурсу та когнітивної міцності суспільства. Запропоновано розглядати інвестиції в охорону здоров'я та цифрову безпеку не як витрати, а як капіталізацію «активу готовності» держави в горизонті до 2036 року.

Література

1. Resilient growth as technology and adaptability offset trade policy headwinds. IMF. World Economic Outlook Update: January 2026. URL: <https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2026/01/19/world-economic-outlook-update-january-2026> (дата звернення: 06.04.2026).

2. Can China challenge the US empire? China Global South. China's Defence Spending Analysis 2026. URL: <https://chinaglobalsouth.com/2026/03/05/china-defence-spending-7-percent-2026/> (дата звернення: 07.04.2026).

3. Global Risks for 2026: Great Power Competition. Stimson Center. URL: <https://www.stimson.org/2026/top-ten-global-risks-for-2026/> (дата звернення: 08.04.2026).
4. The Budget and Economic Outlook: 2026 to 2036. CBO. URL: <https://www.cbo.gov/publication/62105> (дата звернення: 09.04.2026).
5. Global defence spending continues to grow amid geopolitical uncertainty. Military Balance+. 2026. 24th February. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2026/02/global-defence-spending-continues-to-grow-amid-geopolitical-uncertainty/> (дата звернення: 10.04.2026).
6. European defence industry programme (EDIP). AT A GLANCE. Plenary – November II 2025. European Parliamentary. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/779219/EPRS_ATA\(2025\)779219_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2025/779219/EPRS_ATA(2025)779219_EN.pdf) (дата звернення: 11.04.2026).
7. Череп А. Соціально-економічна безпека у контексті міжнародного економічного клімату задля забезпечення конкурентоспроможності економіки. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. Вип. 3. С. 172–179. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-3-172-179>
8. Шевченко І. О. Економічна безпека держави в умовах глобальної турбулентності: виклики та стратегічні пріоритети. *Часопис економічних реформ*. 2025. № 2. С. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2025.2.08>
9. Білоконь М. В. Економічна безпека України в умовах гібридних загроз. *Український економічний часопис*. 2024. Вип. 5. С. 118–124. DOI: [10.32782/2786-8273/2024-5-21](https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-5-21)
10. Тарута С. Національна економіка й безпека України в умовах війни: результати стратегічного довгострокового прогнозування. *Military science*. 2025. Vol. 3, no. 1. С. 273–286.
11. Набок В. Ukrainian Facility або 50 мільярдів євро від ЄС на відновлення: що має зробити Україна. *Інститут аналітики та адвокації*. 2023. 21 червня. URL: <https://iaa.org.ua/articles/ukrainian-facility-abo-50-milyardiv-yevro-vid-yes-na-vidnovlennya-shho-maye-zrobyty-ukrayina/> (дата звернення: 12.04.2026).
12. EU budget: Commission proposes to reinforce long-term EU budget to face most urgent challenges. *European Commission*. Brussels. 2023. Jun 20. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3345 (дата звернення: 13.04.2026).
13. The Ukraine Recovery Conference (URC 2026). URL: <https://www.unc-international.com/> (дата звернення: 14.04.2026).

14. Охорона здоров'я в Україні: що насправді відбувається з медициною в умовах війни? Дані опитування. *ZDOROVI*. 2025. 04 берез. URL: <https://www.zdorovi.help/blog-posts/healthcare-in-ukraine-what-is-really-happening-to-medicine-in-the-context-of-war> (дата звернення: 15.04.2026).

15. Захаров О. Криза охорони здоров'я в Україні: виклики, руйнування та парадоксальна статистика. *Humanitarian Media Hub*. 2025. 17 верес. URL: <https://hnh.news/17309/kryza-ohorony-zdorovya-v-ukrayini-vyklyky-rujnuvannya-ta-paradoksalna-statystyka/> (дата звернення: 06.04.2026).

16. Poor health imposes a heavy human and economic toll / A. Beauvais et al. *McKinsey Health Institute*. URL: <https://www.mckinsey.com/mhi/our-insights/the-health-of-nations-stronger-health-stronger-economies> (дата звернення: 07.04.2026).

17. Martin A. Why personal resilience belongs on the boardroom agenda. *World Economic Forum*. 2026. Jan 21. URL: <https://www.weforum.org/stories/2026/01/resilience-wellbeing-workplace-business/> (дата звернення: 08.04.2026).

18. The Human Capital Index Plus 2026: Methodology Note / B. Decerf et al. *World Bank*. 2026. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/8c011df6-2134-4da6-8f40-160ce2cf37a4> (дата звернення: 09.04.2026).

19. Коваль В. В., Семененко О. М., Кінь О. В. Когнітивні операції та війни в сучасному безпековому середовищі: передумови, динаміка, наслідки. *Military Strategy and Technology*. 2025. № 2(2). С. 30–46. DOI: 10.63978/3083-6476.2025.2.2.03

20. Семенюк Н. Когнітивна війна в сучасній архітектурі гібридної війни. *Military Science*. 2025. 2(3), С. 99-107. DOI: <https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.3.08>

21. Савчук В. А. Когнітивна війна: теоретичні засади та інституційна практика. *Регіональні студії*. 2025. № 42. С. 154–160. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.42.24>

22. Свідерська О. Роль культурних кодів у конструюванні політичної дійсності в контексті інформаційно-когнітивної війни. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Вип. 43. С. 306–313. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.37>

23. Макух-Федоркова І. Сучасні методологічні підходи до визначення понять смислові/когнітивні війни: аналіз інструментів впливу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2024. Т. 49. С. 120–136. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2024.49.120-136>

24. Костанда І. О. Когнітивна матриця війни в китайських військових канонах: трансформація від фіксації правила до інсценізації дії. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 41(1). С. 156–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.26>
25. Фещенко І. О. Впливи когнітивних викривлень крізь призму гібридності війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 15. С. 852–862. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15\(33\)-852-862](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15(33)-852-862)
26. Тараненко Г. Г. Когнітивна безпека як вимір російсько-української війни. *Politology bulletin*. 2024. Iss. 92. С. 371–382. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-881X.2024.92.371-382>
27. Висоцький А. В. Основні проблеми сучасної української когнітивної лінгвістики: зміна парадигми мислення в умовах російсько-української війни. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 35. С. 16–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.2>
28. Ротштейн О. Застосування нечіткої когнітивної карти для моделювання російсько-української війни. *Ukrainian Journal of Information Systems and Data Science*. 2023. Vol. 1, Iss. 1. С. 1–20. DOI: [10.31558/2786-9482.2023.1.1](https://doi.org/10.31558/2786-9482.2023.1.1)
29. Клочков В. Психологічні чинники стійкості особистості: наукові погляди. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 69(5). С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-69-5-58-66>
30. Мулявка А. Когнітивні наслідки пандемії COVID-19 у студентів: онлайн-освіта, гібридне навчання та стійкість до цифрової втоми в умовах невизначеності. *Psychology travelogs*. 2025. Iss. 3. С. 48–60. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2025-3-5>
31. Сороченко О. С. Когнітивна стійкість як ключовий чинник стресостійкості військовослужбовців. *Актуальні проблеми практичної психології*: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.). Одеса, 2025. С. 185–192.
32. Новоскольцева Л., Меженська О., Бадер А. Когнітивна стійкість як складова оборонного потенціалу: проблема інформаційної вразливості Збройних Сил України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2025. Вип. 59. С. 353–359. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.40>
33. Військово-економічні наслідки когнітивного впливу на систему військової та національної безпеки України / О. Семененко та ін. *Соціальний розвиток і безпека*. 2025. № 15 (3). С. 308–321. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2025.15.3.27>

34. Гвоздь М., Сорочак О. Управління знаннями як основа когнітивної стійкості суспільства. *Економічний простір*. 2025. № 206. С. 226–232. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.206.226-232>

35. Global Risks Report 2026. World Economic Forum. 2026. 14 January. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/> (дата звернення: 11.04.2026).

Information about the authors:

Spivak Maryna Viktorivna,

Doctor of Political Sciences, Professor,
Professor of the Department of Administrative Law and Process
National Academy of Internal Affairs,
1, Solomjanska Square, Kyiv, 03035, Ukraine

Kobko Yevhen Vasyliovych,

Doctor of Law, Professor,
Professor of the department of administrative law disciplines of the
Educational and Scientific Institute of Law and Psychology
National Academy of Internal Affairs,
1, Solomjanska Square, Kyiv, 03035, Ukraine